

تنش‌های قومی و ریشه‌های آن در پیرامون شوشتر

دکتر نصراله پورافکاری*

چکیده

جهان امروز دچار تفکرهای برتری جوئی قومی و قبیله ای است. نمونه های واقعی آن جدل‌هایی است که مابین جوامع سفید پوست و یا سیاه پوست و همجنین در اکثر جوامع آسیای و آفریقائی دیده می‌شود. این اختلافات به ویژه در میان اقوام و قبایل، قبل از آنکه در جهان بینی آنها باشد، زائیده ی فقر فرهنگی و عدم تحلیل‌های صحیح از مسائل روز است. اصولاً در ممالکی که سازمان‌ها و نهادها، اطلاعات و نیازهای فرهنگی لازم انسانها را نمی‌توانند تأمین کنند، جامعه دچار رکود و ناآگاهی‌های فرهنگی می‌گردد. در این کشورها، به علت عدم آشنائی با مسائل و شناخت قوانین کشوری، به راههای دیگری جهت ارضای نیازهای خود مراجعه می‌کنند. این قانون ممکن است در میان قبیله‌ای که به آن تعلق دارند و به قوانین آن احترام فراوانی قائل هستند، شکل گرفته باشد، و یا در خانواده‌های گسترده، و یا به جمع گروهی که وظایف عمده ای را انجام می‌دهند.

ایران نیز کشوری قومی است که در آن کرد، لر، ترک، قشقائی، ترکمن، بلوچ، بختیاری، عرب و... زیرلوی جمهوری اسلامی به زندگی خود ادامه می‌دهند. اما تحقیقات و آمارهای پدید آمده، نشانگر رفتارهای فاجعه آمیز، در زندگی فرهنگی آنان است که اکثراً به جنگ و اختلاف، مابین قبایل می‌انجامد و مسئولین امر را در امر توسعه پایدار دچار مشکل می‌نماید.

این بررسی در شوشتر و پیرامون آن به ویژه در منطقه ی (میانو، میان آب) انجام گرفته است. روش تحقیق با استفاده از روش SURVEY و تکنیک‌های مصاحبه، مشاهده، به صورت نمونه گیری ساده. صورت گرفته است و نتیجه ی بررسی نشانگر آن است که ساکنین این مناطق اصولاً با دو نوع تنش به زندگی خود ادامه می‌دهند.

* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر

نوع اول را باید در فرهنگ آنان جستجو کرد که اکثراً منازعات در پیرامون مسائل فرهنگی قرار می‌گیرد. و در نوع دوم تضادهایی است که در اجرای خرده فرهنگ‌های قومی، بامسئولان منطقه به وجود می‌آید. و به علت ناآگاهی‌ها، اکثراً تحت تأثیر قرار می‌گیرند. راهکارهای علمی مطالعه شده در این زمینه می‌تواند در تلطیف این نقش‌ها بسیار مفید افتد.

کلید واژه‌ها: فرهنگ، هویت، هویت قومی، قوم و قبیله، پیوندهای خویشاوندی، ملیت و سیاست

مقدمه

امروزه اخبار سیاسی جهان را منازعات سیاسی تشکیل می‌دهد. ولی آنچه ازدید اندیشمندان اجتماعی مطرح می‌گردد، این است که آیا واقعاً، این اختلافات نتیجه وزائیده‌ی فرهنگ اقوام پراکنده در جهان است و یا نوعی بازی سیاسی، که بسیاری از ما، از آن بی‌خبریم این پرسش‌ها به ویژه در ایران که کشوری قومی است ناشناخته مانده است.

بسیاری از عقب ماندگی‌های اقتصادی، اجتماعی کشورها که در چنگال این منازعات قرار گرفته‌اند، زائیده‌ی افکاری است که ریشه در اندیشه‌های ابتدائی آنان و یادرسائلی که منافع گروهی آنان را تضمین می‌کند. قرار دارد.

نزاع‌های جمعی و تنش‌های میان‌انسان، زائیده رفتارهای جمعی است که می‌تواند در محدوده آسیب‌های اجتماعی جامعه قرار گیرد. رفتار جمعی به رفتاری اطلاق می‌گردد که بر اثر وضع یا حادثه‌ای از شخص یا اشخاص سر می‌زند و برای واگیری اجتماعی به دیگران منتقل می‌شود و در نتیجه گرده‌گما بیش متجانسی را به وجود می‌آورد (۱).

نزاع‌های جمعی معمولاً در مناطقی بروز می‌کند که دارای ساختار اجتماعی سنتی و قومی، قبیله‌ای هستند و فاقد نهادهای رسمی و دولتی به شکل جدید و امروزی آن می‌باشد و یا به لحاظ عینی و ذهنی، رابطه محدودتری با آنها دارند. در هر حال، در گذشته دور نزدیک بسیاری از نقاط کشور ما که در محدوده سکونت اقوام و قبایل قرار داشته‌اند، از این مشکل اجتماعی به دور نبوده‌اند. استان خوزستان نیز یکی از نواحی آلوده است که شهرستان شوشتر و پیرامون آنرا در بر می‌گیرد.

باتوجه به اتفاقات تلخی که گاهی در این مناطق رخ می‌نماید، علاقه مند شدیم، به ابعاد و ریشه‌های تاریخی و اجتماعی آن در شوشتر، به ویژه در میان منطقه‌ای که بنام میان آب (میانو)

نامیده می‌شود، پردازیم. برای انجام این بررسی روند تحقیق طوری تنظیم شده است.

مسأله، دلایل انتخاب موضوع، هدف کلی تحقیق، انگیزه و واژه‌های کلیدی که در بخش اول به آن پرداخته شده است.

در قسمت دوم به بررسی سابقه تحقیقات، و آنگاه دربخشی دیگر به نظریه‌های لازم پرداخته شده است. بخش دیگر را روش‌شناسی تحقیق و نحوه اجرای آن تشکیل می‌دهد و قسمت پایانی این بررسی به بررسی و تحلیل داده‌ها و بحث‌های لازم اختصاص داده شده است و در نهایت به کاستی‌های تحقیق، نتیجه‌گیری و پیشنهادات که آخرین بخش از این بررسی را تشکیل می‌دهد، توجه شده است.

بیان مسأله

داده‌های آماری سازمان‌های دادگستری در مورد قتل‌ها و بر خوردهای خشونت بار، نشانگر آن است که هر روز در گوشه و کنار این کشور، که قوم‌های مختلفی پراکنده هستند، مسائلی در منطقه به ظهور می‌رسد که از جهات مختلف می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد. به ویژه تبعات این درگیری‌ها، خانواده‌های زیادی را بر علیه یکدیگر بسیج می‌نماید و تخم نفرت و جنگ را در دل افراد قبایل بدرپاشی می‌کند. اثرات نامطلوب این اندیشه‌ها، در رفتار و کردار مردم ناآگاه، می‌تواند، پیش آهنگ تخریب‌های بیشتری را سبب گردد.

سرزمین ایران بایک دین و یک زبان مشترک می‌تواند هویت واقعی خود را داشته باشد. چنانچه هر قومی، در بخشی از کشور، هنجارهای خود را پیاده کند. چرخه واقعی اقتصادی، اجتماعی کشور به هم می‌خورد و یکپارچگی خود را از دست می‌دهد. باید به دنبال راهکارهایی بود که بتواند این معضل اجتماعی را تعدیل داده و به صورت مطلوب‌تری درآورد. مناطق بلوچ‌نشین، کرد، لر و به ویژه اعراب ساکنین جنوب، گاه و بیگاه محل منازعات محلی است. هنوز هم داستان‌ها و حماسه‌هایی از این رفتارها ساخته و پرداخته می‌نمایند که بتواند در ذهن فرزندان آنان پایدار بماند.

برای مبارزه با این پدیده به جز مطالعات ساختاری آنان، راه دیگری وجود ندارد. اینک که فرصتی بدست آمده است تا در گوشه‌ای از این کشور، مسأله شکافته گردد، خود موهبتی است. شوشتر و پیرامون آن یعنی منطقه میان آب، بدین منظور انتخاب گردیده است که در آن اعراب، لرها، بختیاری‌ها و ترک‌ها سکونت دارند و هر از چندی نمونه‌هایی از این درگیری‌ها

مشاهده می شود. مطالعات اولیه نشانگر آن است که در خود شوشتر مسأله به آن شدت وحدت نیست، لکن هراندازه که به سمت اهواز می رویم، موضوع شدیدتر می گردد شاید نتیجه این مطالعات بتواند قدم های اولیه را در بهبود روابط انسانها فرامیاید.

انگیزه و دلایل انتخاب موضوع

آسیب های اجتماعی در هر جامعه ای حضور دارند، جذبه و کشش اولیه برای مطالعه آنها، شرایطی است که در آن منطقه فراهم می گردد. و یا بصورت حادثی تجلی پیدامی کند، که به احتمال هردومورد، در این منطقه مصداق پیدامی کند بستر اولیه را دانشگاه هموار نموده است. اگر چه در سطحی اندک. لکن با علاقه و خواسته ها، که می تواند نقطه شروعی برای مطالعات بعدی باشد. از میان همه آسیب های اجتماعی موجود در منطقه به نظر می رسد، تنش های قومی در اولویت قرار می گیرد زیرا:

- ۱- مسائل قومی در این منطقه، آلوده به مسائل سیاسی می گردد.
- ۲- منطقه از نظر سوق الجیشی، موقعیت ویژه ای پیدا کرده است و می تواند آسیب زا باشد.
- ۳- ساکنین شهرها، از درگیری های بوجود آمده، راضی نیستند و همواره از این مسائل دوری می گزینند.
- ۴- مهاجرت اقوام به شهرها و انتقال هنجارهای نامطلوب به داخل شهرها، حرکات اجتماعی شهرها را بسیار کند خواهند کرد.
- ۵- حفظ سنت های مطرود و، اصرار بر بقای آنها همیشه تنش زا می گردد.
- ۶- فرزندان تحصیل کرده اقوام، تنش ها را به مسائل سیاسی نسبت می دهند (گردش هنجارها به هنجاری سیاسی).
- ۷- در بعضی مواقع این هنجارها از عوامل بسیار مهم بازدارنده توسعه در منطقه می گردد. در حالی که در مکانهای فاقد درگیری، عوامل شتاب دهنده ی فرهنگی و اجتماعی روزافزون است.
- ۸- در شهرهایی که این نوع تنش وجود دارد، شادی ها از خانواده ها رخت برمی بندد و خانواده ها را در عزای طولانی گرفتار می نماید. از همه مهمتر، دنیا روبه سوی آرامش و زندگی عاری از دغدغه پیش می رود. و امروزه در تعریف هوش چنین می پندارند،

باهوش یا هوشمند کسی است که زندگی را بدون تنش‌ها و مشکلات احتمالی دیگر دنبال می‌کند، نه کسی که به درآمدهای کلانی دست می‌یابد.

تنش‌ها در روح و روان مردم مؤثر است و نسل بعدی را از شادی‌ها بازمی‌دارد و سبب عدم اعتماد در افراد جامعه می‌گردد. دولت‌ها نیز از سرمایه‌گذاری‌های کلان در این مناطق بیشتر به اندیشه می‌پردازند.

امید این است که نتایج این تحقیق بتواند این نوع مشغله‌ها و دغدغه‌های ذهنی مردم را تعدیل دهد.

اهداف تحقیق

این تحقیق دو هدف عمده را دنبال می‌کند:

هدف کلی

چنانچه این تحقیق بتواند به ریشه‌های واقعی این درگیری‌ها و تنش‌ها پی برده و مسائل عمقی آنرا در ابعاد و زوایای مختلف جستجو نموده و آنها را ارزیابی نماید. امید می‌رود مطالعه آن مردم و ساکنین این مناطق را از آگاهی‌های بیشتری برخوردار نموده و از هنجارهای نامطلوب زندگی دور نگه دارد.

یکی از وظایف بزرگ نهادها، آگاهی‌دادن و روشن کردن بسیاری از ابهامات است که در زندگی روزمره مردم به وجود می‌آید. این آگاهی به جز مطالعات علمی، واحاطه پیدا کردن به پیرامون مسائل نظیر مسائل تاریخی، اجتماعی، زیست محیطی، روانشناختی و فرهنگی، راه‌گیزی وجود ندارد. این مطالعات آگاهی‌های مردم را در مسائل مختلف ارتقاء می‌دهد و با شور و مشورت‌هایی یا تقابل‌هایی که به وجود می‌آید به تعالی فرهنگی یاری می‌نماید. و این همان هدفی است که در بعد اولیّه به دنبال آن هستیم.

همچنین در این روند، یآوری به مسئولین منطقه و هم‌چنین به برنامه‌ریزان اجتماعی و فرهنگی از نتایج این تحقیق است که با این اطلاعات در درازمدت، آرامش مطلوب‌تری را در همه ایجاد می‌نماید و به طور کلی این طرح می‌تواند فرمانداران، شهرداران، نیروهای انتظامی و دیگر سازمانها را مفید افتد.

هدف جزئی

هدف جزئی این طرح آن است که مردم با مطالعه آن به زوایای تاریک فرهنگهای دیگران پی برده و آگاهی های خود را افزایش می دهند و در نتیجه این آگاهی ها، از همزیستی های مسالمت آمیز برخوردار می گردند.

روش تحقیق

به طریق SURVEY و از تکنیک مصاحبه، مشاهده استفاده شده و سپس، داده های آماری جمع آوری و تحلیل شده است

پرسش اصلی و فرضیه های موجود در این زمینه به قرار زیر است.

- ۱- تنش های قومی در این منطقه زائیده ساختار اقتصادی است.
- ۲- تنش های قومی در این منطقه زائیده ساختار فرهنگی است.
- ۳- تنش های قومی در این منطقه زائیده ساختار اجتماعی است.
- ۴- تنش های قومی در این منطقه زائیده ساختار روانی است.

مکان تحقیق

مکان تحقیق منطقه ای است به نام میان آب، که شهر شوشتر، گتوند و کلیه روستاهای موجود در محدوده میان آب را، در بر می گیرد. اما از آن جایی که اکثر روستاها، از جمعیت بسیار کمی تشکیل شده است، بدانجهت بعضی از روستاهائی که از جمعیت مطلوبی برخوردار بودند تهیه گردید. که در جدول زیر آمده است.

شهر	جمعیت تقریبی
گتوند	۲۲۶۱۳
دهستان عقیلی	۱۹۵۹۸
جنت مکان	۶۳۵۷
شهرک شهید چمران	۷۸۰۰
شهرک شرافت	۴۲۳۷
کوشکک	۱۵۴۸

۱۷۶۱	ازدهستان عقیلی، تزکالکی ۵۲۵۸، ظلم آباد
۵۲۱۰	ازدهستان سردار آباد، سردار آباد
۱۰۰	ازشعبه ابوطیور دو
۲۵۰	ازشعبه ابوطیور سه
۱۳۸۲	زویه دو
۳۶۷۴	گوریه

ازدهستان شهید مدرس، پردالو ۳۱۸۱ نفر و تکنکو ۱۹۰۰

واز میان آب شمالی شلیلی بزرگ ۱۰۷۶ نفر، شهرک لرمحمدی ۴۸۸۷ - کنارپیر ۱۲۵۸ مهدی آباد ۱۹۷۵ نفر واز دهستان میان آب دیلم ۱۱۰۳ نفر، سریمه ۱۰۴۲ نفر، عرب اسه ۹۴۰، عرب حسن ۲۰۰۰ نفر، جامعه آماری این بررسی را ساکنین این مکانها تشکیل می دهد و نمونه آماری با استفاده از فرمول بررسی امکانات تحقیق $n = \frac{T-K}{C}$ به دست آمده است که در آن $T =$ بودجه اختصاصی داده شده؛ $K =$ هزینه‌های ثابت؛ $C =$ هزینه سرانه آمارگیری؛ $n =$ تعداد نمونه منظور گردیده است. علاوه می‌نماید که تعداد نمونه برابر ۴۰۰ نفر و نمونه گیری برحسب سهمیه‌ای بوده است.

پیشینه تاریخی

ازدیدگاه تاریخی تحقیقات ارزنده ای دراین مورد موجوداست، لکن تحقیقات علمی چندان ضروری و مفید صورت نگرفته است، لذا دربرنامه ریزی های منطقه ای ازاین تحقیقات بهره گیری نشده است، اما آنچه به نظر می رسد درمیان این تحقیقات، کتاب‌ها و تحقیقات زیراز ویژگیهائی برخوردار هستند.

- ۱- قومیت و قوم گرایی در ایران، احمدی، حمید، نشر نی.
- ۲- جامعه شناسی قبایل عرب خوزستان، ازحاج کاظم - پورکاظم سال ۱۳۷۵ تهران، انتشارات آمنه.
- ۳- تاریخ مختصر قومهای خوزستان حمید طرفی به صورت پبلی کپی.
- ۴- تاریخ پانصدساله خوزستان احمد کسروی، ۷۳، تهران، انتشارات.
- ۵- تذکره شوشتر- علامه سید عبدالله جزایری شوشتری.
- ۶- وضع جغرافیائی و تاریخی خوزستان، آژمند، عبدالصاحب، تهران، فرانکلن، ۱۳۵۰.

- ۷- نگاهی به خوزستان، ایرج افشار سیستانی، تهران، نشر هنر، ۱۳۶۵.
- ۸- تاریخ جغرافیای خوزستان، ۳۰۱ شوشتری، محمدعلی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۳۲.
- ۹- سابقه تاریخی اسکان قبایل عرب در خوزستان، ایران امروز، ۱۳۸۲.

مبانی نظری

اصولاً قومیت ETHNICITY و هویت قومی ETHNIC IDENTITY به نظر می‌رسد ابتدا در مطالعات انسانشناسی بکاررفته و بعداً به جامعه‌شناسی راه یافته است. اما بعدها در گستره مطالعات جامعه‌شناسی قرار گرفت و مطالعات عمیقی در آن صورت گرفت.

واژه قومیت در اصل برای مطالعه یک چهار چوب تاریخی خاص یعنی ایالات متحده آمریکا به وجود آمد که در آن گروه‌های مختلف نژادی، زبانی و مذهبی دارای ملیت‌های اولیه گوناگون زندگی می‌کردند و کاربرد واژه قومیت زمانی رایج شد که GLAZER گلیزرو D. MOYNIHCEN دانیل موینهنان، حاصل مطالعات خود درباره گروه‌های قومی در سال ۱۹۷۵ منتشر کردند (احمدی ص ۳۳) البته قبل از اینان، در سال ۱۹۵۳ توسط رایزمن RIESMAN جامعه‌شناس آمریکائی، بکار گرفته شده بود.

بعد از هویت قومی، در برابر نژاد (مانند نظرات گرینو) و تفاوت‌های نژادی مطرح می‌گردد. اما واقعیت این است که تفاوت‌های نژادی، تفاوت‌های فیزیکی هستند که توسط اعضای اجتماع یا جامعه به عنوان یک شاخص مهم اجتماعی انتخاب شده‌اند. در حالی که قومیت به تفاوت‌های فرهنگی برمی‌گردد و آموختنی است نه موروثی (گیدنزفصل ۱۰).

هویت قومی و مسأله‌ای است که جامعه‌شناسان بر آن تکیه دارند. و چنین می‌پندارند که گروه‌ها ممکن است به شکل سلسله‌مراتبی درون یک جامعه رتبه‌بندی شوند. در این مورد دیدگاه مارکسیستی طبقات اجتماعی، ویر قابل ملاحظه است.

هویت قومی و قبیله: مشکلات تعریف همانطور که برای هویت قومی وجود دارد برای قبیله هم موجود است و به یک دیگر نسبت داده شده‌اند. مالینوسکی - بواس - براون - لوی اشتراوس - پریچارد، بیشتر مطالعات خود را در جوامع قبیله‌ای متمرکز کرده بودند.

به طور کلی از دید و نگرش‌های مختلف، قوم و قومیت مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. به ویژه جدیداً هویت قومی را بیشتر مطرح کرده‌اند و phinney (فینی) در مورد این نوع هویت چهار ویژگی متذکر می‌گردد

۱- آگاهی قومی (آگاهی از گروه خود و گروه‌های دیگر).

۲- بازشناسی خودقومی (برچسب رفته شده برای گروه مشخصی).

۳- نگرش قومی (احساس درباره گروه خود و دیگر گروه‌ها).

۴- رفتار قومی (الگوهای رفتار مخصوص یک گروه قومی).

این ویژگی‌ها در مورد اقوام ایران نیز مصداق پیدا می‌کند و بدانجهت توجه به آن موارد، می‌تواند مآرادربررسی‌های نظری موضوع یاری نماید.

یافته‌های توصیفی: متأسفانه آمارها نشانگر این است که اینان چندان از تحصیلات بالایی برخوردار نیستند. اگر چه فرزندان آنان وارد دانشگاه‌ها نیز شده‌اند، ولی سرپرستانی که جوابگوی مابوده‌اند، اکثراً بی‌سواد یا درحد ابتدائی بوده‌اند. و از چهار صد پاسخگو، ۱۸ درصد در سطح ابتدائی ۱۰ درصد تا شش ابتدائی و ۱۰ درصد بالاتر از آن قرار داشتند و حدود ۵۸ درصد آنان از داشتنی نعمت سواد بی بهره بودند. علاوه می‌نماید که عده‌ی زیادی به زبان عربی صحبت می‌کردند ولی در حدی نبود که کاربردی داشته باشد.

جدول شماره یک موقعیت تحصیل

	بی سواد	ابتدائی	دیپلم	لیسانس و بالاتر	
تعداد	۲۳۲	۷۶	۴۰	۴۰	۴۰۰
درصد	۵۸	۱۸	۱۰	۱۰	۱۰۰

مشاغل

جدول شماره ۲ مشاغل

شغل	تعداد	درصد
کشاورز	۱۰۴	۲۶٪
دامدار	۸۸	۲۲٪
کشاورز دامدار	۱۶۸	۴۲٪
پرورش ماهی	۲۴	۶٪
کارمند و خدماتی	۸	۲٪
متفرقه	۸	۲٪
جمع	۴۰۰	۱۰۰

جدول فوق نشانگر آن است که ساکنین منطقه اکثراً به شغل کشاورزی وامور دامی می‌پردازند. و مهم ترین است که هرچه از شمال شوشتر به طرف جنوب یا اهواز در حرکت هستیم، بر تعداد دامدار علاوه می‌گردد و پایه پای کشاورزی ادامه می‌یابد. در این بررسی اهالی اصلی شوشتر که ساکنین اصلی منطقه هستند، منظور نشده است. اما شوشتر از اثرات مهاجرت‌های قبایل در امان نبوده است، چه از نظر اقتصادی که بر آنان مفید بوده است و چه از جهات و اثرات عدیده فرهنگی، که درهاله های تنش های آنان قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۳ سن پاسخگویان

تعداد/سن	۱۵-۱۹	۲۰-۳۰	۳۰-۴۰	۴۰-۵۰	۵۰-۶۰	۶۰ به بالا
	۴	۱۶۴	۱۸۲	۱۵۲	۱۲۴	۳۲
درصد	۰/۱	۰/۴	۰/۱۸	۰/۳۸	۰/۳۱	۰/۸

ریشه های نژادی و قبایل عمده عرب های خوزستان

اعراب، در همه جای استان خوزستان پراکنده اند و عمدتاً از قبایل :

۱- **بنی طرف**، که در اهواز و اطراف آن سکونت دارند و گروه‌هایی در شوشتر زندگی می‌کنند.

۲- **بنی کعب**، که عده ای از آنها در اطراف شوشتر سکونت دارند.

۳- **باویه**، در ناحیه شرق کارون، اهواز تا شوشتر پراکنده‌اند.

و اگر بخواهیم اندکی این اقوام را گسترده تر معرفی نماییم، باید به قبایل زیر و محل زندگی آنها توجه نمود:

قبیله بنی لام : شمال اهواز

بنی تمیم : پراکنده در خوزستان

آل خمیس : پراکنده در خوزستان

قبیله نیس : در شعبه شوشتر

قبیله سواری بیت اعواجه : در شهرکهای بنیاد مهاجرین شوشتر.

آل کثیر: شوشتر، دزفول و مناطق روستائی این دوشهر

طایفه الهادی: در منطقه میان آب ساکن اند.
همچنین ایلات افشار در شوشتر (افشار گندرلو).

آداب و سنت های اعراب

اعراب نیز، مانند سایر گروه‌های اجتماعی مجموعه ای از نیکی ها و بدی ها هستند. آنچه به عنوان سنن بارزش اعراب نگاشته می‌شود عبارتند از: مهمان نوازی - احترام به سادات و علویان - مشارکت در مرگ و میرها - در عروسی ها، احترام به والدین و بزرگترها - تلاش برای رفع کدورت‌ها، کمک به فقراو. ..

و آنچه به عنوان رفتارهای ناشایست محسوب گردیده و سبب درگیری‌های بزرگی می‌شود. عبارتند از:

یاری به افراد فامیل، اگر چه حقی نداشته باشند - ازدواج اجباری نظیر ازدواج تبرک که بر اساس سنت و نذر صورت می‌گیرد، تفاوت بین دختر و پسر.
اما آنچه گروهها رابه جان هم می‌اندازد و سبب درگیری های فراوانی می‌گردد عبارتند از:

۱- قتل عمد غیر عمد و چگونگی پرداخت دیه در برابر ضرب و شتم، تجاوز ناموسی، نهبیه (غارث).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

آنچه در درگیری ها مهم است

از رسوم اعراب یکی این است که وقتی بین افرادشان به هر علتی درگیری و منازعه رخ دهد، بی آنکه به علت و انگیزه آن توجه داشته باشند وارد نزاع و درگیری می‌شوند و مشکلات بزرگی رابه وجود می‌آورند. و این را یا همیاری می‌نامند. افراد دیگر کاری به حق و باطل ندارند و نیز درگیری هم که مخالف قوانین باشد، اصلاً برای آنان مهم نیست. آنچه برای آنان اهمیت دارد پیروزی طایفه و عشیره در میدان رزم است. هر چند که در این راه افراد، زندگی یا روش خویش را از دست بدهند و یا به زندانهای طویل‌المدت محکوم شوند (طرفی ۹۲).

خوزستان در آینده‌ی آمار

آسیب‌های اجتماعی احتمالی در هر استانی به شکلی بروز می‌کند، که در مقام مقایسه

می‌توان به شدت وضعف آن پی برد. اگر اهواز را با میزان جرایم موجود، با دیگر استان‌ها مقایسه کنیم شاید ارقام بیشتری را نشان دهد، لکن، در هر حال مقایسه نیز معیاری برای سنجش بسیاری از مسائل است.
به جدول زیر توجه کنید:

جدول شماره ۲ جرایم ودعاوی خانوادگی

استان	تعداد	شاخص به ازاءصد هزار نفر	رتبه در کشور	سال
خوزستان	۱۴۹۶۸	۴۷۵	۲۰	۱۳۷۶

که کهگیلویه و بویراحمد مرتبه ۲۱، قزوین ۲۷، سیستان و بلوچستان رتبه ۲۵ و چهارمحال و بختیاری ۲۳ بوده است. و به طور کلی ۷ استان ردیف بهتر از خوزستان داشته‌اند.
خوزستان در سال ۷۷ رتبه ۲۱ و در سال ۷۸، رتبه ۲۰. در ۷۹ رتبه ۲۳ و در سال ۸۰ رتبه ۲۱ و در سال ۸۱ رتبه ۱۲ رداشته است و در هر حال روبه افزایش است. سید حسن موسوی چلک ۱۳۸۳.

ازدواج و طلاق

در سال ۱۳۷۵ در مقابل ۲۵۲۸۲ ازدواج ۱۸۱۵ طلاق صورت گرفته بود و از این جهت رتبه هشتم را دارا بود ولی در سال ۱۳۸۳ با تعداد ۳۹۶۷۶ ازدواج، ۳۶۴۴ طلاق اتفاق افتاده بود و حدود ۱۴/۱ درصد در طلاق پیشرفت داشته است و رتبه نهم را در کشور به دست آورده است. علاوه می‌نماید که در سال ۸۱ طلاق از رشد ۳۴+ درصدی بهره مند بود. اما در مورد سرقت و خشونت، باید گفت که خوزستان در سال ۷۶ رتبه ۲۱ رداشت (ص ۵۷، موسوی ۱۳۸۳) و در سال ۸۱ با ۳۳۱۴۴ مورد سرقت و خشونت ۲۸+ رشد داشته است. و به طور کلی درصد تغییرات سال ۸۱ به سال ۷۶ حدود ۱۰۵+ بوده است (همان ص ۵۷). از این خلاصه آمارهای مستندی که از پرونده‌های دادگستری بدست آمده است، می‌توان چنین اندیشید که در خوزستان ریشه‌های مساعد خشونت همه جا حضور داشته است. اکنون با چنین آمار و داده‌های دقیق، به نتایج تحقیق پردازیم.

فرضیه اول چنین می‌نماید که مابین تن‌های قومی و ساختار اقتصادی در منطقه رابطه معنی داری وجود دارد. اصولاً یکی از عوامل تنش مسأله زمین و اراضی کشت می‌باشد. و مسائلی نظیر اختلافات آبیاری، چرای احشام، حدود زمین‌ها را در بر می‌گیرد. و برای مسأله جزئی یعنی

تنش های قومی و ریشه های آن در پیرامون شوشتر... / ۶۵

حضور دام در زمین های صیفی جات و یاد مرزعه گندم، چندین شب بحث ها ادامه پیدا می کند و نهایتاً به خشونت کشانده می شود. اکثر آنان دارای اسلحه سرد و گرم هستند و چون به هیجان می آیند مشکل بزرگی را سبب می گردند، که سالها جهت ازین بردن آن تاوان پس می دهند.

داده های آماری این رابطه را دقیق تر نشان می دهد نتایج حاصل در آزمون X^2 حاکی از آن است که با توجه به اینکه $P < 0/05$ ($P = 0/000$) است لذا صفر رد می شود و $X^2 = 11/80$ با $DF = 1$ به اثبات می رسد.

جدول شماره	نتایج آزمون آماری
۱۱/۸	chi-square
۱	df
۰/۰۰۰	sig

فرضیه دوم نیز نشانگر رابطه بسیار قوی میان تنش های قومی و مسائل فرهنگی است و بدین ترتیب که X^2 بدست آمده را ۱۴/۲ برده و با درجه آزادی یک و $P < 0/05$ ($P = 0/000$) فرضیه دوم نیز ثابت می گردد و رابطه معنی داری را در این دو متغیر نشان می دهد.

جدول شماره	نتایج آزمون آماری
۹/۷	chi-square
۱	df
۰/۰۰۰	sig

فرضیه سوم رابطه ساختار اجتماعی و تنش هایی وجود دارد که X^2 به دست آمده (۹/۷) $X^2 =$ با درجه آزادی یک و $P < 0/05$ ($P = 0/000$) بزرگتر از X^2 جدول است و این رابطه نیز مانند دیگر فرضیه ها ثابت می گردد.

جدول شماره	نتایج آزمون آماری
۹/۷	chi-square
۱	df
۰/۰۰۰	sig

فرضیه چهارم، رابطه مسائل روانی و تنش ها را دربر می گیرد. و آزمایش ها نشاندهنده ی آن است که X^2 بدست آمده (۳/۹۵) از X^2 جدول با $DF=1$ اندکی بیشتر است و رابطه آنها در حد اعتدال به اثبات می رسد.

نتایج آزمون آماری	جدول شماره
chi-square	۳/۹۵
df	۱
sig	۰/۰۰۰

به طور کلی تنش های قومی در این منطقه ساختاری بوده و ازدرون آنان برمی خیزد و مسائل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و روانی را شامل می گردد.

نتیجه گیری

فرضیه ها نشانگر رابطه مستقیمی مابین متغیر وابسته (تنش های قومی) و متغیرهای اصلی نظر مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. ساختار فرهنگی و روابط قومی زمینه ساز این برخوردهاست. اصولاً در جاهایی که ایام فراغت مردم پر نمی گردد، تفریح مردم تماشای دعوا و برخوردهای دیگران است. که در این مناطق عمیقاً به چشم دیده می شود. غرورهای کاذب، مردم را برای انجام کارهای نامطلوبی می کشاند، که می تواند چنین باشد. بسیاری از خانواده ها، بر سر مسائل بسیار کوچکی، زندگی خود را تباہ می کنند که به نظر می رسد فرهنگ سازی در این مناطق از ضروریات باشد.

وقتی مناطق را در محدوده خود بررسی می کنیم ملاحظه می کنیم که شوشتری، خود را در گیر این مسائل نمی کنند و تقریباً تماشاگران مسائل هستند. لکن پیرامون شوشتر را قبایلی دربر گرفته اند و به هر حال دودی به چشمشان می خورد.

مشکلات مربوط به قبایلی است که در درون خود به این مسائل می رسند، نه شهری ها، همانطور در منطقه گتوند نیز اتفاقات بسیار کم است، ولی هر قدر به طرف اهواز می رویم و یا حاشیه دو رودخانه، این مسأله تشدید می گردد. برخوردهای این قبایل بانظام های دولتی نیز بر سر سیر پرونده های آنان است و چنانچه تخریبی صورت می گیرد، برای انتقام گیری و هشدار به مسأله ای است که باید مسئولین بدان پرداخته و مسأله را زودتر حل و فصل نمایند.

آزمون بوگاردوس نشانگر این است که اختلافات موجود میان اقوام لر، بختیاری، عرب و ترکهای گندزلو معنی‌دار نیست، بلکه درونی است و با اقوام دیگر کمتر رابطه پیدا می‌کند.

پیشنهادات

چنانچه به فرهنگ ویژه این قبایل توجه کنیم، به ناآگاهی‌های آنان در مورد مسائل پی می‌بریم و شایسته است که آگاهانه با آنان برخورد گردد، و آن مسأله‌ای است فرهنگی و چنین به نظر می‌رسد که دولت و یا سازمانهای محلی، روزنامه‌هایی را به طور رایگان در اختیار آنان بگذارند و حتی می‌توان از روزنامه‌های دوزبانه عربی - فارسی استفاده نمود. تشکیل شوراهای حل اختلاف با حضور آگاهان محلی و دولتی، نیز مؤثر خواهد بود.

به هر حال، راهی باید جست که قوانین لازم و ضروری جمهوری اسلامی به آنان یادآور شود. همچنین به آنان تفهیم شود که قوانین مملکتی‌سوی از قوانین قبایلی آنهاست و در این جا، کاربرد ندارد. و در نهایت رسیدگی به وضع اقتصادی آنان و ایجاد رفاه به حل مسأله کمک خواهد نمود. اهالی این مناطق یا به طور کلی این قبایل جدا از این مردم نیستند و احتیاج به ترمیم روانی، و رفاه دارند و باید به زندگی آنان توجه شود. در این مورد مطالعات عمیق تری از ضروریات است.

منابع

- ۱- آمار جمعیتی روستاهای میان آب، شهرداری شوشتر.
- ۲- احمدی، حمید. قومیت و قوم‌گرایی در ایران، تهران، نشر نی، ۱۳۸۳.
- ۳- احمدی، قوم و قومیت، تهران، سال ۸۱، ص ۳۳.
- ۴- آذری شهرزائی، رضا. مروری بر ظهور و سقوط پدیده خلق عرب، گفتگو، شماره ۲۵.
- ۵- آزمند عبدالصاحب، وضع جغرافیائی و تاریخی خوزستان، تهران، فرانکلن، ۱۳۵۰.
- ۶- افشار سیستانی، ایرج. نگاهی به خوزستان، تهران، نشر هنر، سال ۱۳۶۵.
- ۷- افشار سیستانی، ایرج. خوزستان و تمدن دیرینه آن، تهران، نشر وزارت ارشاد، سال ۱۳۷۳.
- ۸- الطائی، علی. بحران هویت قومی در ایران، نشر شادان، ۱۳۸۳.
- ۹- امام شوشتری، محمدعلی. تاریخ جغرافیای خوزستان، تهران، امیرکبیر، ۱۳۳۲.
- ۱۰- پیران، پرویز. اولین سمینار فقر و فقرزدائی، سازمان بهزیستی کشور ۱۳۶۹ ص ۲۷۴.
- ۱۱- توسلی، غلام عباس. جستارهایی در جامعه‌شناسی معاصر. تهران. سال ۱۳۸۰.

- ۱۲- چمبرز، رابرت. توسعه روستائی. اولویت بخشی به فقرا، ترجمه مصطفی ازکیا. تهران، ۱۳۷۶.
- ۱۳- هویت های قومی و باورهای اجتماعی، طرح ملی وزارت ارشاد، فصلنامه مطالعات ملی، سال اول، شماره های ۱، ۴ و سال دوم شماره های ۲، ۵، ۶، ۸ و سال سوم شماره ۹.
- ۱۴- حسامیان، فرخ. وابستگی و شهرنشینی (مجموعه مقالات) تهران، ۱۳۵۸.
- ۱۵- خنجی، امیرحسین. سابقه تاریخی اسکان قبایل عرب در خوزستان، ایران امروز، ۱۳۸۲.
- ۱۶- سازمان برنامه و بودجه استان خوزستان، گزارش اقتصادی-اجتماعی استان خوزستان، ۱۳۶۱.
- ۱۷- سیادت، موسی. تاریخ جغرافیای عرب خوزستان، تهران، سهند، سال ۱۳۷۴.
- ۱۸- فرخ‌نیا، رحیم. رویکردها و داده‌ها در مردم‌شناسی، دانشگاه بوعلی سینا همدان، ۱۳۸۴.
- ۱۹- کسروی، احمد. تاریخ پانصد ساله خوزستان، تهران انتشارات آژان، سال ۱۳۷۴.
- ۲۰- رابرت، تحقیق مروری، ترجمه دکتر علی پارسائیان و دکتر سید محمد اعرابی، تهران، ۱۳۷۶.
- ۲۱- مهسائی زاده، عبدالله. جامعه شناسی آبادان، تهران، سال ۱۳۸۴.
- ۲۲- میریان، عباس. جغرافیای تاریخی سرزمین خوزستان، تهران، کتابفروشی مصطفوی، ۱۳۵۲.
- ۲۳- قیصری، نورا. قومیت عرب خوزستان و هویت ملی ایران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران، سال ۱۳۷۸.
- ۲۴- گیدنز، آنتونی. جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر جمهوری، تهران، نشر ..... ۱۳۷۶.
- ۲۵- نورا، قیصری. قومیت عرب خوزستان و هویت ملی ایران، تهران، پژوهشکده مطالعات راهبردی، سال ۱۳۷۸، ص ۱۵.
- ۲۶- کاظم پور، کاظم. جامعه‌شناسی قبایل عرب خوزستان، چاپ اول، سال ۱۳۷۵، تهران.
- ۲۷- طرفی، حمید. تاریخ مختصر قومهای عرب خوزستان، پلی کپی، ص ۳.
- ۲۸- طرفی حمید. تاریخ مختصر قومهای عرب خوزستان، پلی کپی، ص ۹۲.
- ۲۹- موسوی چلک، سید حسن و فاطمه سلطانی. مجموعه تحلیل های آماری مسائل اجتماعی (جرایم ودعاوی خانوادگی)، ص ۵۷، ۱۳۸۳.
- ۳۰- موسوی چلک، سید حسن و فاطمه سلطانی. مجموعه تحلیل های آماری مسائل اجتماعی (ازدواج و طلاق)، ص ۵۷، ۱۳۸۳.
- ۳۱- موسوی چلک، سید حسن و فاطمه سلطانی. مجموعه تحلیل های آماری مسائل اجتماعی (خشونت و رقت)، ص ۵۷، ۱۳۸۳.